

פרשת תרומה - זכור

עמל התורה היא הדרך לגבור על כח ה'עמלק' שבתוכנו

א

השבוע קוראים את פרשת 'זכור' שבה התורה מצוה אותנו לזכור את מעשה עמלק "אשר קרך בדרך", וכן למחות אותם כמבואר בהמשך הפס' "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח".

והנה הגר"א ועוד, כותבים שיש באדם שבעים כחות הנפש שהם כנגד שבעים אומות העולם, וא"כ בכל אדם יש מעט מן התכונה של 'עמלק', ובציווי של מחיית עמלק נכללת מחיית מידת העמלקיות הנמצאת בכל אחד מאיתנו, ונבוא לבאר מהי מידת העמלקיות שבכחות הנפש ואת הדרך למחות אותה.

כתוב בזהר הקדוש שעמלק הוא הנחש הקדמוני שפיתה את חוה. ובענין הפיתוי כתב הספורנו (בראשית ג, א) וז"ל, והנחש - הוא שטן הוא יצה"ר רב ההיזק עם מיעוט היותו נראה... וע"ז הדרך קרא בזה המקום את היצה"ר המחטיא נחש בהיותו דומה לנחש אשר תועלתו במציאות מועט מאד ונזקו רב עם מיעוט הראותו וכבר אמרו ז"ל שהיה סמא"ל רוכב עליו, והוא שהכח המתאווה המחטיא יעשה זה באמצעות הכח המדמה המוביל אליו דמיוני התענוגים החומרניים, המטים מדרך השלימות... כי אמנם הכח המתאווה עם דמיוני התענוגים המובילים אליו הם מצוים לכחות הגשמיות הפועלות ומחטיאים כוונת ורצון הא-ל ית' כשלא יתקומם עליהם הכח השכלי וימחה בהם כאמרם ז"ל עינא וליבא סרסורי דחטאה אשר על זה הזהיר באמרו ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, עכ"ל.

העולה מדבריו, שכח התאווה שביצה"ר פועל באמצעות כח הדמיון, שהדמיון גורם לאדם לדמיון על תענוגים מסוימים כאילו יש בהם ממש, וכתוצאה מכך מתעורר כח התאווה המושך את האדם לתענוגים האלו, ומצד שני יש כח שכלי המכיר בערך האמיתי של כל דבר, ובכחו למתן את דמיון התענוג, וכלשון הספורנו 'כשלא יתקומם עליהם הכח השכלי וימחה בהם'.

דוגמא לדבר זה ניתן להביא מדרכי הפרסומת המודרניים כגון שמפרסמים תמונה של אדם היושב על חוף הים מתחת לשמשיה ואוכל פרוסת עוגה, וכך מתעורר הדמיון והאדם הרואה את התמונה מרגיש שחייב לעשות כך ג"כ ולא יכול בלי זה, ואילו היה מודד את הדבר בערכו

ב

האמיתי, היה מגלה שהתועלת האמיתית בדבר הזה שוה הרבה פחות ממה שהיה נראה לו בתחילה. ולפי דברי הספורנו יוצא שבעמלק יש את כח התאווה המדומית שהרי הוא הנחש הקדמוני.

מאידיך, בגמ' במגילה (יג, ב) מוזכר כח אחר של עמלק - 'אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן', משמע כאן שהמן היה בעל הלשה"ר הגדול ביותר והיתה מוטבעת בו התכונה של לה"ר, ונבאר את גדרם של שני הכחות הללו: הגרי"ס באיגרת המוסר כותב וז"ל, 'נשימה לב להתבונן בענין העבירות ונראה כי שתיים המה בסוגיהן, האחת נובעת מהתאווה הנפרצה לאהוב הערב לשעתו... זהו הסוג השני, דוגמת זה הדבר לא מצאנו בעניני העולם: אין איש שצרות מרחפות ממול פניו, אשר לא יקח לו עת לחשוב מחשבות להנצל מהן. אי לזאת גם אין התאווה סיבתה. פליאה היא העבירה הלזו וזה שמה פלאי לבלי שים לב להתבונן ביראת ד' ובמוסר ענשו עבירות כאלו לא יוכלו היות מסוג הראשון יען אין די בהתאווה להיות סיבתן רק הן מרוחניות הטומאה המלפפת את האדם להחטיאו וביותר בחטאי הדיבור כי מה יתרון לבעל הלשון כמאמר רז"ל (ערכין טו, ב), עיי"ש. בזאת מצאנו פשר דבר בין השיטות בענין יצר הרע ויצר הטוב מה המה, השיטה האחת היא השיטה הנודעת כי יצה"ר הוא כח הטומאה באדם המובילו לפשעים ויצר הטוב הוא כח הקדושה באדם המובילו לטוב... והשיטה השניה היא שיצה"ר הוא כח תאוות האדם המשקפת אל כל הערב לשעתו, אותו תאספהו אל ביתה ובו תדבק לאהבה, ויצר הטוב הוא השכל הישר הצופה ומביט להנולד, הוא פחד יראת ד' יתברך שמו ומשפטיו הרעים למרבה, ובוחר בדבר המועיל, לכבוש התאווה למען יתעדן באחרונה בענג נפלא... מזה נראה בעליל כי שתי השיטות נכונות, היצה"ר הוא כח התאווה וגם יש בו רוח הטומאה וכן יצה"ט הוא השכל הנכון הרואה את הנולד וגם יש רוח הקדושה באדם, ע"כ.

מבואר בדבריו, שישנם שתי חלקים ביצה"ר, 'רוח טומאה' ו'ערב לשעתו', ערב לשעתו הוא החלק של התאווה (הפועלת בכח הדמיון כמש"כ הספורנו) וכנגד הדמיון יש את השכל שהולך לפי האמת, ורוח הטומאה הוא כח

רוחני שמושך את האדם לחטאים הגם שאין בהם שום תאוה, כגון דיבור לשה"ר, וכנגד זה יש את כח הקדושה המושך לצד הטוב.

דיבורי לשון הרע נובעים מחלק הרע בעצם שביצה"ר, וכמו שהזכיר הגרי"ס את דברי הגמ' בערכין ט"ו ע"ב 'מה יתרון לבעל הלשון' ולשון הגמ' שם הוא 'ואמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון, לעתיד לבוא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש ואומרות, ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך, אומר להם וכי מה יתרון לבעל הלשון'.

מבואר בגמ' שהגם שבשאר עבירות כגון מאכלות אסורות, גניבה וכדו' יש הנאה בעשייתן, אך בדיבור לשה"ר אין שום הנאה וריות, ודבר זה צ"ב שכפי הנראה בנוהג העולם, אנשים נהנים מאד לדבר לשה"ר עד כדי כך שקשה ביותר לפרוש מאיסור זה וכיצד ניתן לומר שאין בזה הנאה.

ונראה לבאר שבאדם הרי מושרש כח רע מעצם בריאתו, שכח זה מושך ושואף לעשיית רע וזהו שורש ההנאה והרצון לדבר לשה"ר שהרי בדיבורי לשה"ר אין תועלת לאדם המספר כלשון הפסוק 'ואין יתרון לבעל הלשון' אלא יש כאן משיכה לרע מתוך מטרה להרע בלבד, וכן הנחש הדומה לבעל הלשון"ר הוא מציאות של רע שחפצו לעשות רע לשם רע ולכן נושך אע"פ שאין לו שום תועלת.

זהו ביאור הכח של עמלק שהוא הנחש וא"כ יש בו ג"כ את ב' החלקים שביצה"ר, שמצד אחד יש את הכח המתאוה שבזה פיתה הנחש את חוה כמו שביאר הספורנו, ומצד שני יש בעמלק כח טומאה שחפצו ומהותו לעשות רע עד שנאמר על המן' ליכא דידע לישנא בישא כהמן' ולשה"ר הוא מהות של רע כמשנ"ת.

ג

והנה איתא בחז"ל (קידושין ל, ב) 'כך הקב"ה אמר להם לישראל בני בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו'... ובאור הדבר לפי דרכנו הוא כך: בתורה הקדושה יש שתי בחינות. א. התורה היא 'תורת אמת' כמבואר בפס' (משלי כ"ג, כ"ג) "אמת קנה ואל תמכור" שמתייחס לתורה כדאיתא בחז"ל (ברכות ה, ב ועוד). ב. התורה היא עצם הטוב

כמבואר בפס' (משלי ד, ב) "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו".

אחד הביאורים בענין ה'אמת' שבתורה הוא מה שהביא המסילת ישרים בפרק ג' את דברי חז"ל (ב"מ פג, ב) "תשת חושך ויהי לילה זה העוה"ז שדומה ללילה" וכתב ע"כ המס"י שהעוה"ז דומה לחושך וכולו מלא בכל מיני תאוות וחומריות המושכים את האדם ומסתירים ממנו את אור האמת, והדרך להכיר את האמת הוא ע"י התורה שהתורה מראה את הדרך האמיתית והישרה שצריך ללכת בה ומוציאה את הערך לכל התענוגים המדומים, וזה אחד הביאורים במה ש'תורה מביאה לידי זהירות', ויעוי' בדברי הרמח"ל ב'דרך עץ החיים' שכתב וז"ל, והוא דבר החכם (משלי ו', כ"ג) ותורה אור, אור ממש ולא חכמה בלבד... אלא אור ממש כי זו מציאותה למעלה ובהכנסה בנשמה יכנס אור בה כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים, ע"כ. כלומר, שכאשר אדם נמצא בחדר חשוך אינו יכול לראות את החפצים שסביבו וכשמאירים מעט את החדר מיד הכל ברור וניכר. כך גם כשהתורה נכנסת לנשמה היא מאירה לאדם את הדרך בתוך העולם החשוך וכך יודע מהי דרך האמת.

א"כ יש בתורה כח 'אמת' הנוגד את הדמיון, שהדמיון גורם לאדם להעריך כל מיני דברים מזויפים שכאשר נבדוק אותם באמת נראה שאין בהם ממש ואילו כח האמת מודד כל דבר בערכו האמיתי, כמה חשיבות אמיתית יש לו והאם כדאי לעשות אותו וכח המדידה האמיתית שהוא הכח השכלי, נמצא בתורה.

ולאור האמור נמצאנו למדים שהדרך לגבור על הרע ועל התאוה שנובעת מהדמיון הוא בלימוד התורה, שככל שהאדם עמל יותר בתורה התורה חודרת ממש לתוך הפנימיות שלו ומשנה אותו מרע לטוב וכמו"כ נכנס בו כח למדוד כל דבר בערכו האמיתי וללכת בדרך האמת, ויעוי' בדברי הרמח"ל בדעה"ח שכתב כן במפורש וז"ל, כי ידיעת האמת מחזקת הנשמה ומרחקת ממנו היצר ודאי ואין דבר מחליש הנשמה לפני היצר כחסרון הידיעה, ע"כ. ודבריו אמורים כלפי החלק של התאוה ביצה"ר שכאשר כח האמת מדריך את האדם אינו נכנע לשום זיופים.

מטרת זכירת עמלק הוא בכדי למחות אותם וא"כ כדי למחות את העמלקיות שבתוכינו יש להתחזק בלימוד התורה הנוגד את תכונות עמלק, וכך נזכה למחיית זכר עמלק כראוי.